
HOE HET BURGEMEESTER BRAUNPLEIN EN HET SINT-BAAFS- PLEIN TOT STAND KWAMEN

De eerste continentale spoorweg (Mechelen-Brussel) werd op zondag 5 mei 1835 plechtig ingewijd. Het volgende jaar was het de beurt aan Antwerpen om met Mechelen verbonden te worden. Nogmaals met een tussenruimte van een jaar zou Gent aan de beurt komen om een

spoorweg cadeau te krijgen, natuurlijk ook vertrekkend vanuit Meche-
len.

Terwijl nog ijverig aan de baan gewroet en gezweet werd maakte men op 29 juni 1837 een aanvang met het bouwen van een "statie voor den ijzeren weg in de Muinkmeerschen".

Het zeer primitief stationnetje was alles behalve gunstig gelegen. Niet zozeer omdat het (te) ver van het stadscentrum gebouwd was, maar wel omdat de toegangswegen tot dat centrum om zo te zeggen onbestaand waren. De Gemeenteraad besliste dan ook op 8 juli een bepaald aantal straten te openen die aan dat niet gering euvel moesten tegemoet komen.

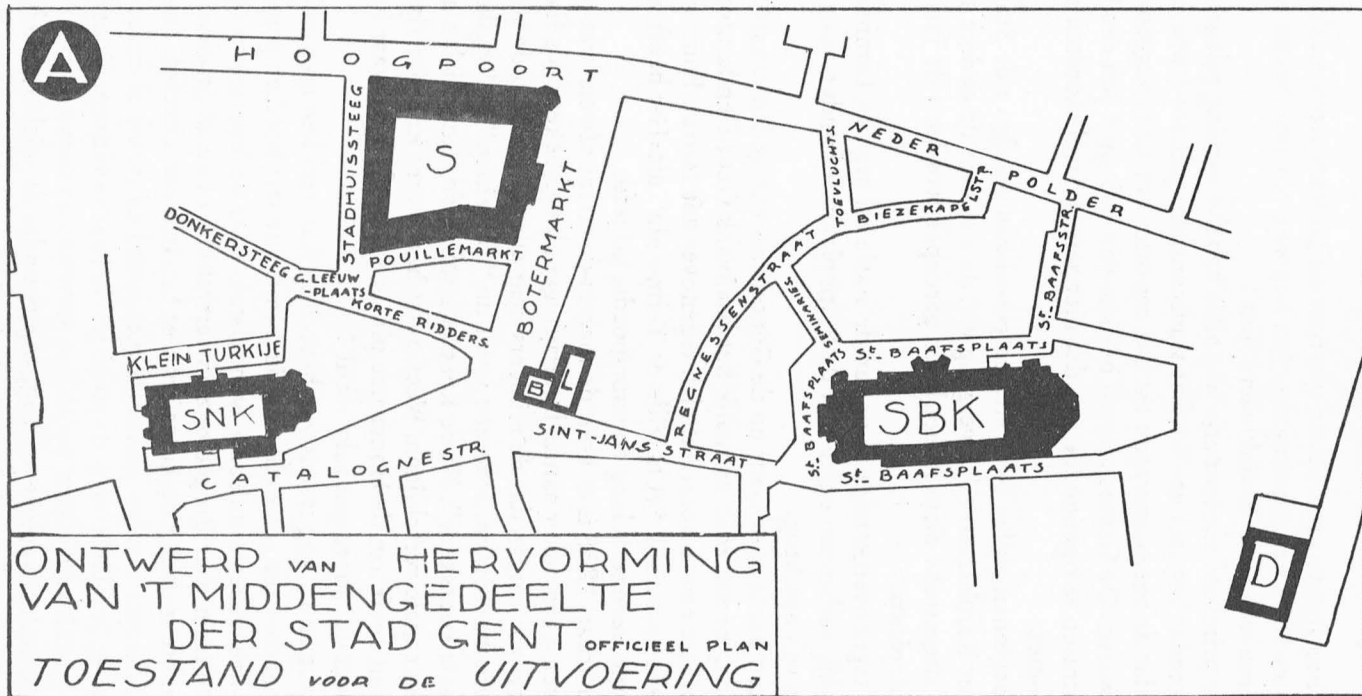
Om te beginnen zullen twee straten getrokken worden : de Statie- en de Keizer Karelstraat. Als overgang van de ene naar de andere straat zal een uitgestrekt plein in het leven geroepen worden : de Jacob van Arteveldeplaats.

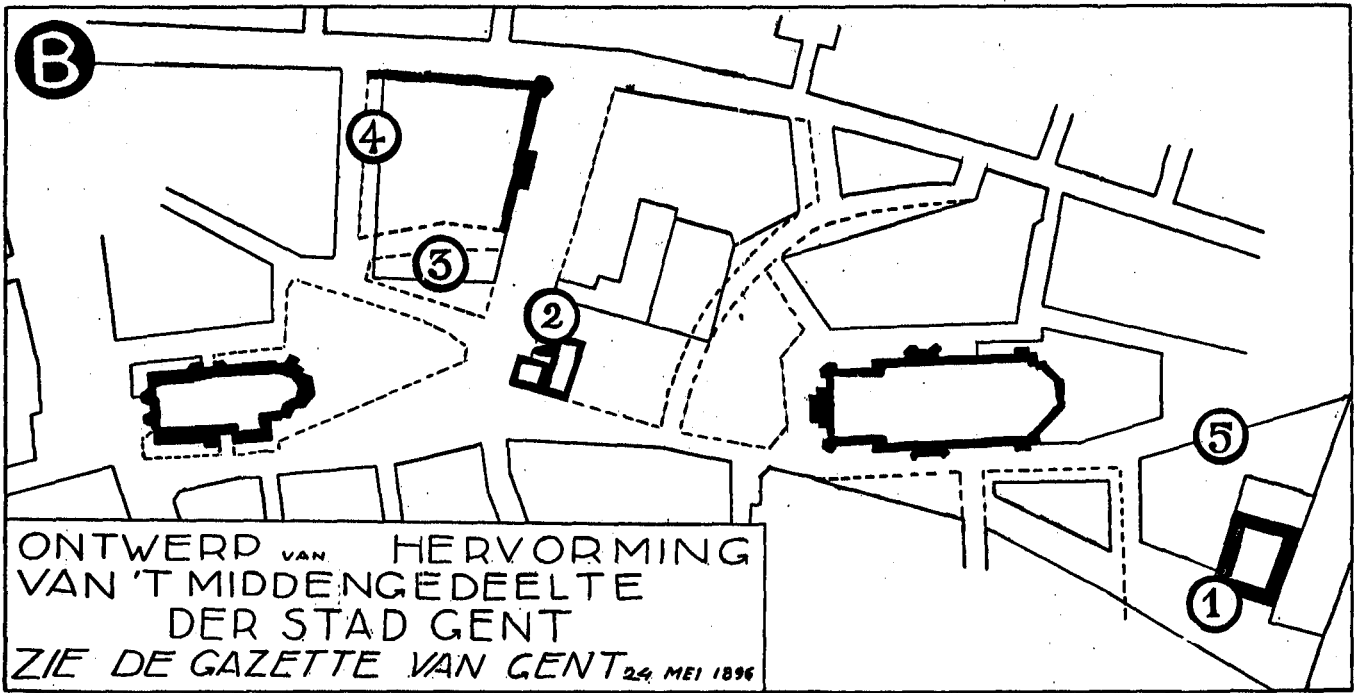
Aan de tegenovergestelde kant van de statie zal men de Lammerstraat aanzienlijk verbreden en ze met de Statieplaats verbinden door het bouwen van een brug.

28 September is voor Gent en de Gentenaars een gedenkwaardige dag. Op die dag neemt men namelijk het baanvank Gent-Dendermonde in gebruik. Het eerste hotel dat zich tegenover het station komt neerzetten steekt natuurlijk "A la Ville de Termonde" uit. Het heeft zoals voldoende bekend is lang en voorspoedig geleefd.

Begin februari 1838 is er voor de man-in-de-sstraat afweer wat nieuws te beleven : een zeker aantal huurrijtuigen, beter bekend als fiacres, zullen ervoor zorgen dat de reizigers naar alle punten van de stad kunnen gebracht worden. Iedereen vindt de "diligenten" en "vigilanten" erg "fraaie koetskens". Na de koetsiers zullen de blauwkielen al rijdend ten tonele verschijnen. Weet u dat het woord koetsier zijn bestaan te danken heeft aan de Hongaarse plaats Koze of Kotzi waar het eerste rijtuig van dat soort gemaakt werd ?

Op 12 augustus, nog steeds van hetzelfde jaar, trekken niet weinig Gentse curieuzeneuzen, getooid met de onmisbare strohoed en gewapend met de heel zeker onmisbare wandelstok, naar de *Meerschen* om aldaar de eerste trein naar Brugge te zien vertrekken of voorbijrijden. Inmiddels maakte men het de koetsiers niet bepaald gemakkelijk : een plezant kinderspel was het geenszins met paard en rijtuig al die scheve-kromme en smalle straten en straatjes de baas te blijven. Vooral als het erop aankwam elkaar voorbij te stevenen en meteen trachten te voorkomen dat argelozе voorbijgangers onder de wielen terecht kwamen, want overal waren er geen voetpaden die waakten over de veilig-

heid van die passanten.

Einde 1840 is er nog steeds geen sprake van de bouw van de zo broodnodige Lammerbrug : wel worden er aan de band plannen getekend en deze ijverig bestudeerd. U weet dat er geen nieuws onder de zon is ! Eerst op 17 december zal men eraan denken de nodige kredieten te voorzien met het oog op de aanleg van de Statiestraat en de Jacob van Arteveldeplaats en de bouw van de Lammerbrug die de naam zal krijgen van Marcellisbrug. (1)

Met nieuwjaar 1843 geraakt de kogel door de kerk : er wordt allerwege gesloopt, gegraven, grond in massa's aangevoerd. Met een tussentijd van precies 3 jaar wordt op 20 januari de laatste steen gelegd van de Van Arteveldeplaats. U ziet het : het is niet alleen met het in metselen van *eerste stenen* dat men geschiedenis maakt ! (2)

Hoe dan ook, die *laatste* steen opent de *eerste* serieuze toegangspoort tot de Vrijdagsmarkt en de rondom de St.-Jacobskerk gelegen marktpleintjes.

De rest van de stad, inkluis het hartje van de zo beroemde als beruchte Kuip, de Koornmarkt, blijft helaas niets anders over dan te doen wat Moeder Anna zo geduldig en zo lang geleden voorgedaan had. Nog even wachten was dus de boodschap.

Nog onder het burgemeesterschap van Karel de Kerchove (1857-1881) ontwierpen Zollikofer en De Vigne een gedurfd plan dat in zijn grote lijnen zal uitgevoerd worden. Om te beginnen ging men met man en macht twee waterlopen te lijf : de oude, bekend als Schepenenvijver, en een veel oudere, want door de natuur gevormd : het Scheldeken. Zoals u weet herinneren twee straatnamen aan die verdwenen waterlopen : de Schepenenvijverstraat en de Oude Scheldestraat.

Beide waterwegen werden zonder veel omhaal omgetoverd (!?) in vulgaire rioleringen, met name omtrent 2 m brede in baksteen gemetselde gaanderijen. (3)

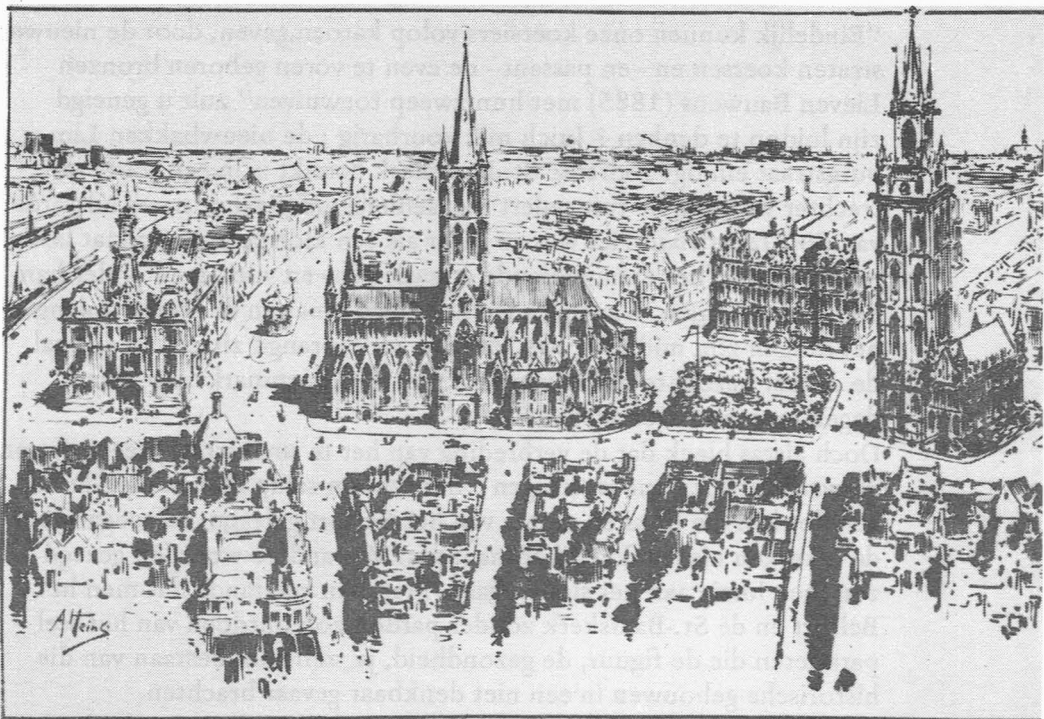
De uiteindelijke slag zal door burgemeester Hippoliet Lippens, de schoonzoon van K. de Kerchove (1882-1895) geleverd worden. Tussen haakjes gezegd werd het pleintje dat zolang als Rond Punt = Rond Point versleten werd en waar de Brabantdam en de Vlaanderenstraat elkaar kruisen, na de Eerste Wereldoorlog naar hem genoemd, Burgemeester H. Lippensplein. De Braambrug en de Watermolen werden evenals een aanzienlijk pak krotwoningen met de grond gelijk gemaakt. De Nederschelde alias Reep tot aan de voet van het Geeraard de Duivelsteen overwelfd om de Laurentplaats (nu Prof. Laurentplein) in het leven te roepen. De Vlaanderenstraat, de Henegeouwenstraat en de Limburgstraat zullen getrokken worden.

“Eindelijk kunnen onze koetsiers volop katoen geven, door de nieuwe straten koersen en - en passant - de even te voren geboren bronzen Lieven Bauwens (1885) met hun zweep toewuiven” zult u geneigd zijn luidop te denken ? Juich niet voorbarig : de nieuwbakken Limburgstraat eindigt zodra de St.-Baafskerk bereikt is in een soort van trechter waarvan de tuit sedert mensenheugenis naar de naam luisterde van *Sint-Jansstraat*. Het was zo klaar als een klontje dat men dat lastig, zoveel roet in het eten gooiende straatje eens en voor goed onder handen moest nemen. Want, oordeelde zelfs de man in de straat, zolang het ding in zijn middeleeuws keurslijf zal geprangd zitten, zolang zal de drukst bezochte plaats van de Kuip, de Koornmarkt; op betere dagen moeten zitten wachten.

Doch alsras bleek dat de verbreding van het te smal straatje een niet onverwacht staartje *moest* krijgen : het schoon schip maken met de huizenblokken die links en rechts van het Belfort gelegen, de toegang tot de 2 kerken niet makkelijker maakten. Met andere woorden gezegd zou men lustig aan het slopen gaan, met dien verstande dat men het Belfort en de St.-Baafskerk zonder pardon zou ontdoen van het stel parasieten die de figuur, de gezondheid, ja, zelfs het bestaan van die historische gebouwen in een niet denkbaar gevaar brachten.

De eerste die zich over het geval boog was de directeur van de Openbare Werken, de heer E. Braun die er op dat moment in de verste verte niet aan dacht zich van de burgemeesterszetel meester te maken. De studie die hij aan het vraagstuk wijdde was er waarachtig een van de bovenste plank. Hij had niet alleen het oog op het ontmantelen van Belfort en St.-Niklaaskerk en het in het leven roepen van 2 open plekken die de naam van pleinen verdienden, bovendien voorzag hij het trekken van een brede verkeersader die de “verbeterde” Botermarkt in rechte lijn zou verbinden met de St.-Jacobsplaats (de Borluutstraat). Hoeft het gezegd te worden dat de “Commissie voor Monumenten” een uitermate voorname rol gespeeld heeft bij het tot stand brengen en van menig project en van de uitvoering ervan. Laten we meteen vermelden dat het haar voorzitter geweest is, de zo geleerde als gewetensvolle schrijver en historicus Ferdinand vander Haeghen, (4), die het leeuwedeel van de geleverde arbeid voor zijn rekening genomen heeft.

De Limburgstraat werd niet in een ik-en-een-gij uit de puinhoop opgetrokken. Een van de allereerste gebouwen die er geplant werden, het zg. Klooster der Grijsse Zusters, is gedateerd 1886, dus precies één jaar na de oprichting van Lieven Bauwens' standbeeld. Er zijn nog andere woningen die een jaartal in hun gevel dragen : 1888, 1889, 1891. De

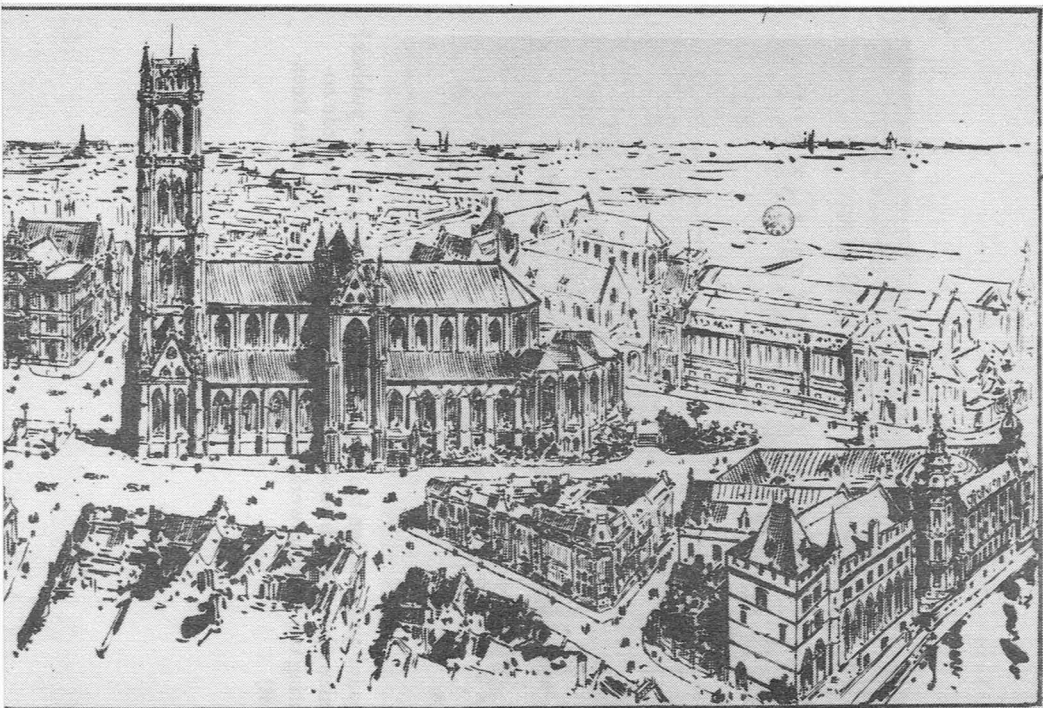
Aldus stelde een begaafd kunstenaar zich het Drie-Torenslandschap voor zoals het er diende uit te zien na de uitvoering van de projecten van Voorzitter F. vander Haeghen, Arcitect A. van Assche en Burgemeester Braun. De litho (80,5 cm x 25,5 cm) werd afgedrukt als bijvoegsel van de Flandre libérale van 18 juni 1896.

reeks schijnt te eindigen met het jaar 1897. Het is wel te verstaan dat ook nog nà dit jaar aan de straat gewrocht werd.

Doch laat ik niet vooruitlopen en liever ons Sint-Jansstraatje gaan opzoeken.

Het omtoveren van een smal "Sint-Baafsklooster" tot een ordentelijke Limburgstraat (zie cirkeltje 1 op plattegrond A) was per slot van rekening slechts kinderspel vergeleken met wat men met de trechtertuit zal moeten doen.

Burgemeester H. Lippens, of moeten we schrijven Emile Braun, nam zich dan ook voor de stier bij de horens te vatten. De Commissie werd voor de zoveelste keer belast met het opmaken van een project. Helaas werd het de man niet gegund zijn wensen te zien verwezenlijken want de gemeenteraadsverkiezing van november 1895 bezorgde hem een zware persoonlijke nederlaag ofschoon zijn partij schitterend uit de strijd te voorschijn gekomen was. Zelfs de mensen uit zijn eigen omge-

---

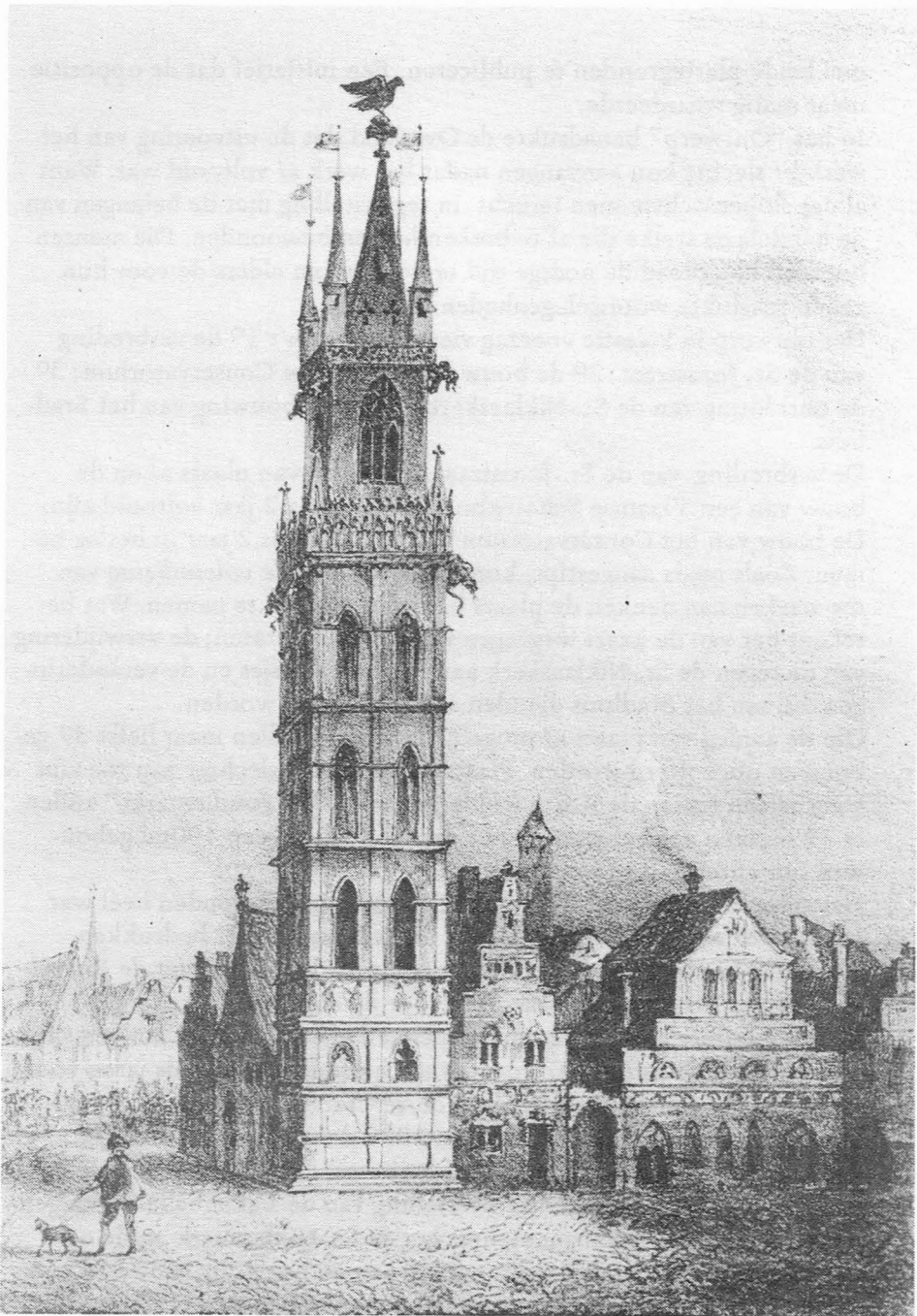
ving hadden hem een ferme loer gedraaid. De burgemeester stond derhalve niets anders over te doen dan de volgende maand zijn sjerp aan een haakje te hangen. Zoals sommigen voorzien hadden werd Emile Braun tot zijn opvolger aangewezen en benoemd. Lippens overleed op 31 december 1906 na vanaf 1900 een zetel in de Senaat bezet te hebben. Nog in het voorjaar van 1896 kwam er leven in de Braunse brouwerij; Gelijktijdig maakte de Overheid twee belangrijke documenten bekend : een "Ontwerp inhoudende de aanleg van twee openbare plaatsen" bestaande uit een plattegrond van de site vóór (A) en een van de site nà (B) de uitvoering van het ontwerp. De eerste van die plaatsen, die we gemakshalve a/ zullen noemen, moest gecreeërd worden tussen het Belfort en de St.-Baafskerk. De tweede, die we met b/ zullen aanduiden, tussen het Belfort én de St.-Niklaaskerk.

De Flandre libérale was er als de kippen bij om in haar nummer van 24

Wilt u een welsprekend bewijs dat de opkuis rond het Belfort gepaard ging met een buitengewone belangstelling van het publiek? De uitgave en verspreiding van der heren "Lantaarntaanstekers" nieuwjaarswensch voor 1897. De graveur Van Poelvoorde copieerde nauwgezet en minutieus A. Heins' model. Voor de uitvoering van het drukwerkje zorgde de ons minder bekende steendrukker F. Meyer-Van Loo. (Kaart uit de verzameling Fr. van Bost)

Een onbekend gebleven kunstenaar uit de 18de eeuw maakte deze alleszins merkwaardige voorstelling van het Belfort zoals het er volgens het in het Bijlokemuseum bewaard "Beweerp vanden Belfroete" in het begin van de 14de eeuw zou uitgezien hebben. De achtergevels van de Halle en de St.-Jorisdijle lijken sprekend op die afgebeeld op de tekening uit het jaar 1735. Let op het huizenpaar dat kant Botermarkt tegen de toren geplakt is. (Stadsarchief, Atlas Goetghebuer)

mei beide plattegronden te publiceren. Een initiatief dat de oppositie maar matig waardeerde.

In het "Ontwerp" benadrukte de Overheid dat de uitvoering van het werk b/ slechts kon aanvangen nadat het werk a/ voltooid was. Want al dat slopen achtte men terecht in tegenstelling met de belangen van de handelaars welke die af te breken huizen bewoonden. Die mensen hoefden inderdaad de nodige tijd te hebben om elders de voor hun zaken geschikte woongelegenheden te vinden.

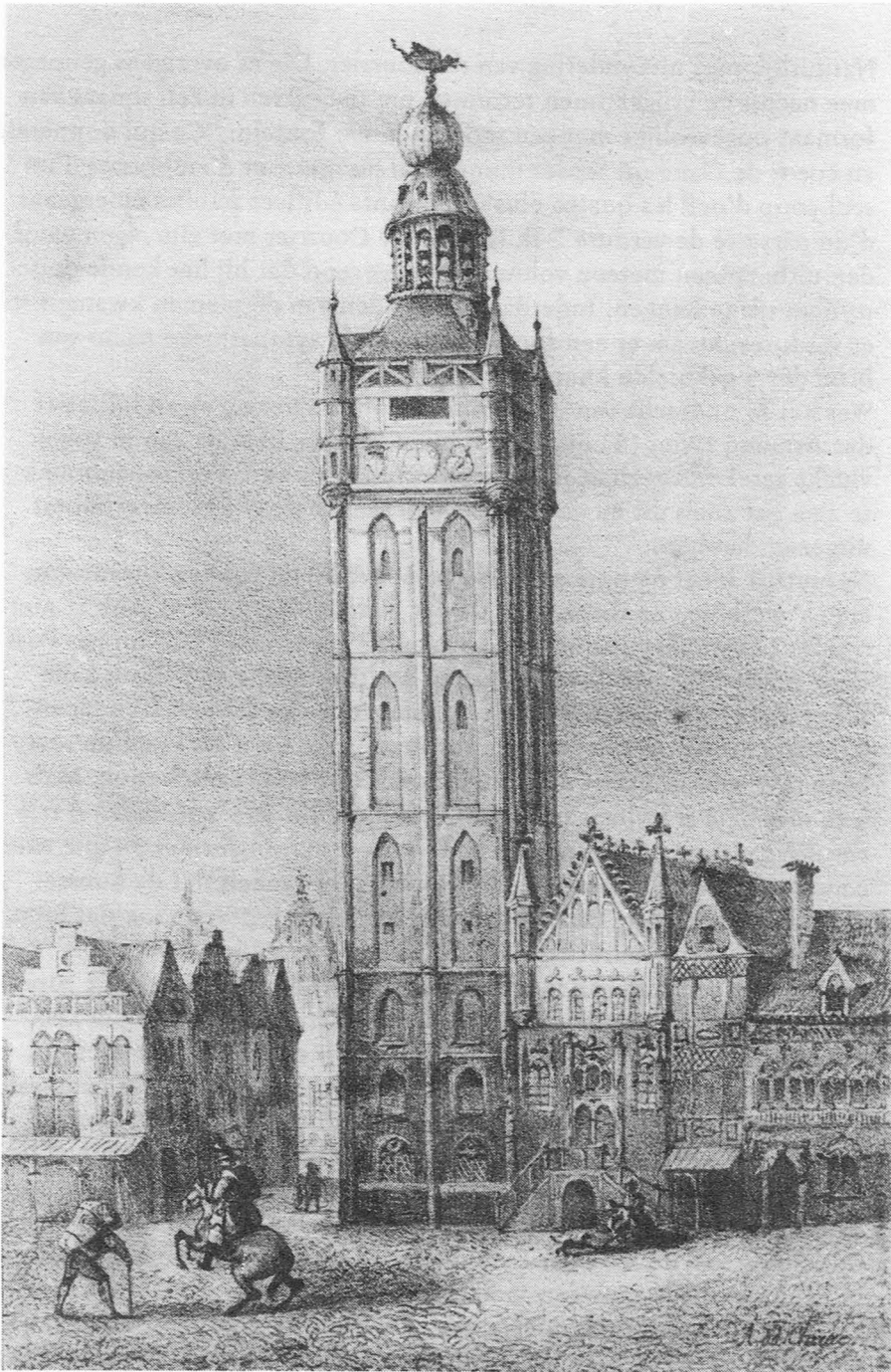
Het ontwerp in kwestie voorzag vier grote delen : 1° de verbreding van de St.-Jansstraat; 2° de bouw van een nieuw Conservatorium; 3° de ontbloting van de St.-Niklaaskerk; 4° de verbouwing van het Stadhuis.

De verbreding van de St.-Jansstraat, de aanleg van plaats a/ en de bouw van een Vlaamse Schouwburg moesten na 2 jaar voltooid zijn. De bouw van het Conservatorium mocht eveneens 2 jaar in beslag nemen. Zoals reeds aangestipt, kon men er pas *na de voleindiging* van die werken aan denken de plaats b/ onder handen te nemen. Wat betekent het van de kaart wegvegen van een paar straten; de verwijdering van de tegen de St.-Niklaaskerk aanleunende huisjes en de veranderingen die aan het Stadhuis dienden aangebracht te worden.

Om de aanleg van plaats a/ mogelijk te maken zullen maar liefst 39 gebouwen opgeofferd worden. Plaats b/ zal er nog slechter aan toe zijn want alleen tussen de Korte Ridderstraat en de "Pouillemarkt" zullen er 19 moeten aan geloven. In het geheel wachten een 100tal gebouwen om onteigend te worden.

Het spreekt vanzelf dat de publicatie van de plattegronden heel wat (partijpolitiek) stof deed opwaaien en heel wat papier bedrukken. Merkwaardigerwijze was het een Brussels blad, *Le Courrier de Bruxelles*, dat als eerste met commentaar voor de dag kwam.

In zijn nummer van 5 juni, dus amper een goede week na het verschijnen van de plattegronden, wordt eraan herinnerd dat reeds jaren voordien plannen gemaakt werden van de te creëren pleinen. In dit verband stipt de krant aan dat reeds in 1876 door de tekenschool St.-Lucas een wedstrijd op het getouw gezet werd. In 1878 gebeurde hetzelfde wat betrof de volledige herstelling van de Lakenhalle. In volgende jaren kwamen de ontmanteling van de St.-Niklaaskerk en de oprichting van een Vlaamse Schouwburg aan de beurt. In 1886 had men het over de volledige restauratie van het Belfort en de oprichting van een 2 verdiepingen tellende overdekte markt. Was de tekenschool ietwat voorbarig geweest met de uitschrijving van de prijsvragen ? Dat zal wel aangezien er achteraf geen haantje meer over kraaide.

In 1735 uitgevoerde afbeelding van het Belfort van 1684. Rechts van de Lakenhalle bevindt zich de achtergevel van het St.-Jorishof. Let op de (overdekte) portieken van het hoekhuis gevormd door de Korte Ridderstraat en de Botermarkt alias Bij 't Belfort. Op de achtergrond het silhouet van het Stadhuis. (Stadsarchief, Atlas Goetghebuer).

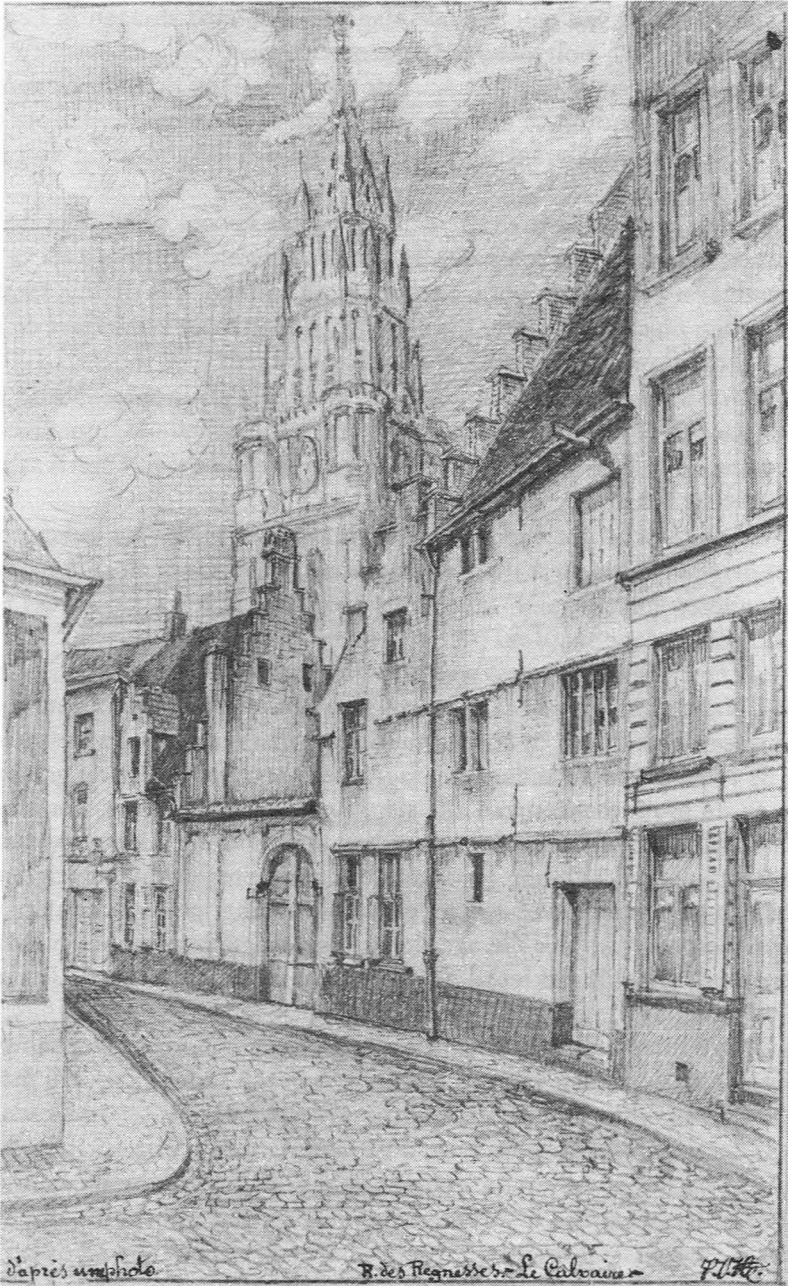
Natuurlijk met uitzondering van de Courrier. Die er overigens genoeg mee neemt de vrijgekomen terreinen om te toveren in een square van formaat opgevulde met een monumentale fontein. "Ce qui donnerait au coeur de Gand un aspect unique qui permettrait d'embrasser d'un seul coup d'oeil les quatre plus importants édifices publics émergeant d'un parterre de verdure." Ik laat het de Courrier met zijn eigen woorden uitbazuinen meteen volmondig toegevend dat hij het kende de profeet uit te hangen. Inderdaad te midden van de pleinen kwamen er verdures; kwam er een fontein(tje) dat de sympathieke naam van bron der 5 geknielde knapen gekregen heeft.

Was het in opdracht van de Commissie of was het op eigen initiatief dat Armand Heins (5) op 17 juni in de Flandre libérale een in vogelvlucht getekend gezicht liet afdrukken dat het Drie-Torens panorama te zien gaf zoals dit na de verwezenlijking van de projecten er moest uitgezien hebben.

Natuurlijk bleef de oppositionele pers niet bij de pakken zitten. Aan Heins' werk was er absoluut niets dat deugde. Het Belfort trok er niet op. De Lakenhalle was niet onder handen genomen. Zoals hij het Posthotel en de Vlaamse Schouwburg in beeld gebracht had zouden die zeker niet opgetrokken worden. Luister in welke termen L'Indépendant zijn lezers over het geval informeert : "... Ce n'est là qu'un rêve, beau rêve sans doute et dont nous voudrions voir la réalisation. Mais à ce rêve déjà si brillant pourquoi faut-il qu'une vue 'cavalière', ô très cavalière vienne encore renforcer la note et le transformer en une vue cavalière et hypothétique..." Het spreekt vanzelf dat de kunstenaar alleen maar zijn fantasie de vrije loop had gegeven ook dat hem uit kwader trouw onrecht was aangedaan.

De Flandre daarentegen is in haar nopjes : "La réalisation de ce superbe plan d'embellissement est considérée ici comme absolument certaine." En om de pil wat te vergulden : "Les charges financières qui incomberont à la ville ne seront pas si considérables qu'on le penserait d'abord. En effet le gouvernement acquiert au prix de 412500 F en vue du nouvel hôtel des postes des propriétés de la ville et reprend les travaux de fondations et autres effectués par l'administration communale." Hier worden bedoeld de grondwerken die met het oog op de oprichting van de Vlaamse Schouwburg (op de plaats van het gesloopte Pakhuis) reeds aanwezig waren. De Bien Public is, dat spreekt vanzelf, een andere mening toegedaan : De Flandre doet niets anders dan electorale munt te slaan uit de plannenmakerij van het Liberaal College.

Verderop zullen we in de gelegenheid zijn aan te stippen hoe ijverig

Gezicht op de Regnessestraat met op het voorplan links de toegang tot de Seminariestraat. De naar een foto getekende afbeelding verraadt dat het niet allemaal kleine huisjes waren die de straat telde. En wat het Belfort betreft valt het direct op dat gietijzeren klokketoren van 1853 niet al te natuurgetrouw getekend werd. (Stadsarchief, Atlas Goetgebuier)

een schaar lezers van een bepaald slag hun slabbaris sloegen in het plezant proza van polemiserende gazetschrijvers.

De Flandre meent er nog een schepje op te moeten doen door een soort van referendum te houden. De lezers worden namelijk door middel van een bondige vragenlijst uitgenodigd ook hun visie op de gang van zaken te laten kennen.

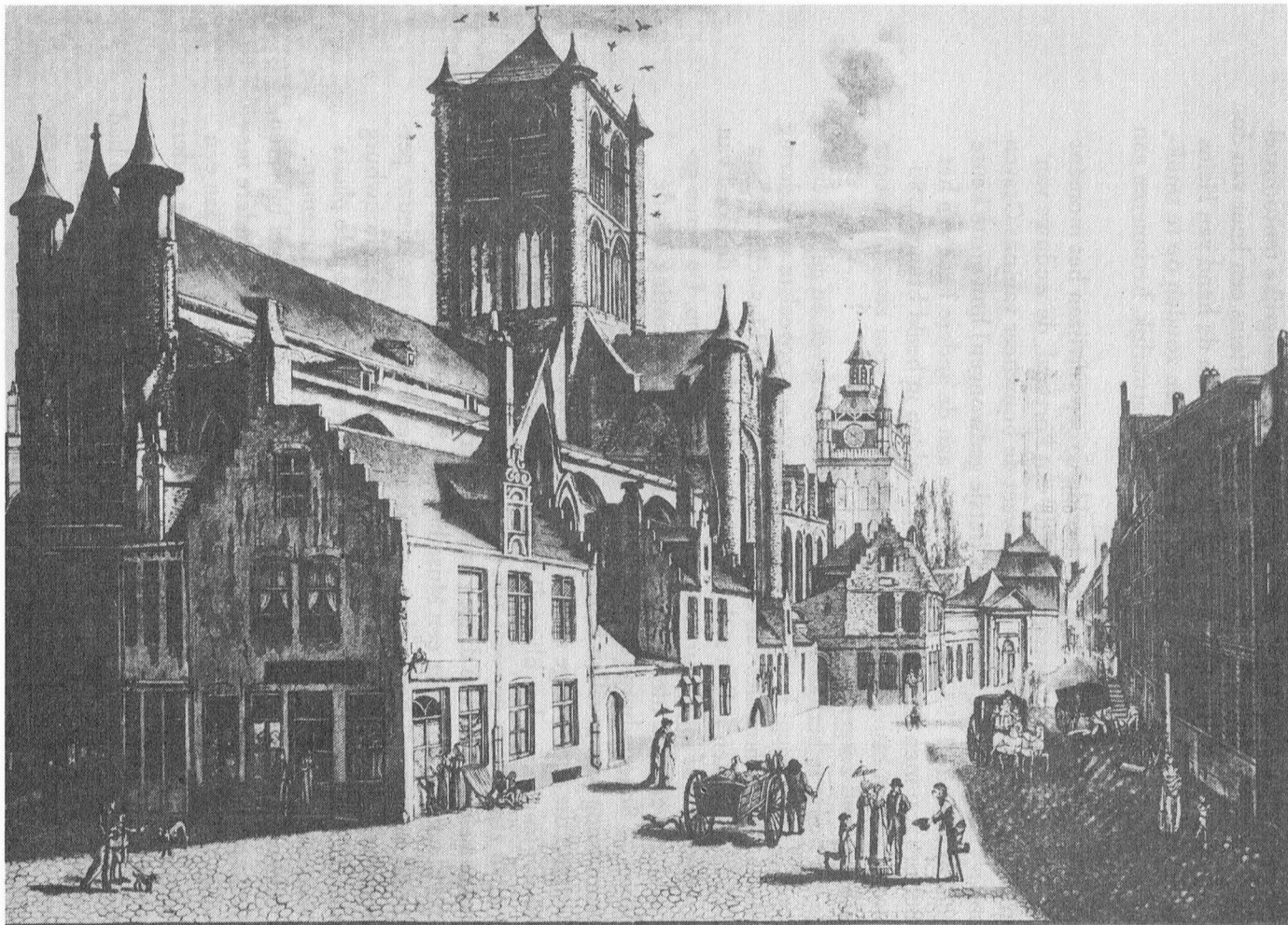
U ziet van hier dat de invitatie een volkomen succes werd. Wat de kolommen van de krant zoals niet te slikken kregen ? Onmogelijk te verwezenlijken goocheltoeren op stedekundig gebied. Uit de bus kwamen bovendien niet alleen naïeve kinderachtigheden maar klinkklare onzin. Te veel om dat allemaal op een rijtje te plaatsen.

De opperste gaai schoot een lezer (of lezeres ?) af door noch min noch meer voor te stellen de stenen trio Belfort-Lakenhalle-Mammelokker gewoonweg te liquideren. Wellicht om de boel aan een Amerikaanse liefhebber-archeoloog op te solferen !

Onze dynamische correspondent (correspondente) kwam helaas met geen origineel idee voor de dag aangezien hij (of zij ?) slechts na-aapte wat anderen hem (haar ?) vele jaren voordien, met weinig succes trouwens, voorgedaan hadden. (6)

Vanuit één oogpunt gezien was het wreedaardig voorstel nog zo gek niet ! Want kijk eens aan : in plaats van de armzalige - juist geteld - 125 door witte lijnen of stenen tanden afgebakende parkeerplaatsen die de twee pleinen vandaag de dag tellen - u begrijpt dat de grasperken en de monumenten van alle slag, Roeland inbegrepen, inmiddels het lot van de oude trio ondergaan hadden - zou het nieuwe wijde Tussen-twee-kerken-plein gegarandeerd aan minstens 500 statige mercedessen en nederige veeweeetjes een comfortabel plaatsje kunnen verlenen. Een zee van blik die aan de antieke omgeving van het plein een gedroomd, rijkelijk gekleurd decorum zou verschaft hebben. Elk zegge het voort !

Op 20 juli maakt Edmond van Beveren van de geboden gelegenheid gebruik om de aanleg van een tramlijn te berde te brengen. Hij meent dat de tramverbinding Statie-Koornmarkt, die op dat ogenblik via de Vlaanderenstr., de Brabantdam, de Brabantstr., de Vogelmarkt, de Kouter, de Zonnestr. en de Veldstr. gebeurde, aanmerkelijk kon verkort worden door die te laten geschieden via de Limburgstr., de St.-Jansstr. en de Cataloniënstr. Spreker herinnert eraan dat reeds op 8 mei door het Stadsbestuur aan de Regering omtrent dit onderwerp geschreven werd en dat de hoofdingenieur van Bruggen en Wegen der prov. Oost-Vlaanderen het College bekend maakte dat de heer Minister van Landbouw en Openbare Werken bereid was bovengenoemde

Reproductie van een goed bekend aquarel door P.F. de Noter in 1818 geschilderd. Alhoewel men bij het naar waarde schatten van dergelijke documenten best op zijn hoede is blijkt het dat de schilder natuurgetrouw te werk is gegaan. De klokketoren is nog steeds die welke naar het ontwerp van de meester de stadswerken David 't Kindt gebouwd werd. De 2 huizenrijen zijn onderbroken om toegang tot de kerk te geven. Op de achtergrond valt de engheid van de St.-Jansstraat in het oog.

wijzigingen aan te brengen.

Op 31 juli werd op het Stadhuis een alleszins belangrijke tentoonstelling geopend waarop behalve de aquarel van A. Heins een keur van documenten te kijk lagen. Daaronder, eveneens van de hand van Heins twee projecten van monumenten die de pleinen zouden op te smukken hebben. Beide monumenten moesten, natuurlijk, herinneren aan episodes uit Gents rijk verleden.

Op een van de plaatsen zou een beeldengroep verrijzen het moment voorstellend waarop gravin Mathilde van Portugal, de weduwe van graaf Filips van de Elzas - zoals u weet de bouwheer van ons Gravensteen (1180) aan de Gentenaars (ietsje gedwongen) hun grote keure schenkt (einde 1191). (7) Op het plein aan de andere kant van het Belfort zou men de Eeuw van de Artevelde in beeld brengen. Silhouetten van historische Gentse gevels zouden voor een enig mooie achtergrond zorgen.

Is het nodig te herhalen dat er nogal wat geschreven en gepalaverd werd? Op 13 aug. heeft er op het Stadhuis een zoveelste vergadering plaats. De Commissies van Openbare Werken, van Financien en van Schone Kunsten zullen zich voor de zoveelste keer over de vloed van neergelegde of ingestuurde correcties moeten buigen. De heren geraakten werkelijk niet uitgepraat. Ook over de inplanting van de Vlaamse Schouwburg (zie cirkeltje 2 op de afb. 2) blijkt het laatste woord nog niet gevallen te zijn.

Iemand die geen vurige aanbieder schijnt geweest te zijn van de dames Thalia (muze van het blijspel) en Melpomene (muze van de tragedie) zou in zijn nopjes geweest zijn mocht men in het geheel geen theater opmettelen: "van die dingen had Gent er waarachtig genoeg!" Op die plaats zag hij liever een Museum voor Schone Kunsten uit de grond stampen!! Een andere woordvoerder ditmaal een serieuze persoonlijkheid met name senator E. Coppieters, vond dat die schouwburg aan de Vrijdagsmarkt diende opgetrokken te worden: op de plaats waar naderhand de Baudelostaat twee krotstraatjes zou innemen. "Aldus", betoogde de man, "zou de volksgezondheid er wel bij varen."

Een andere vertegenwoordiger des volks was van een nog andere mening. Volgens hem was het broodnodig dat de Schouwburg aan een eiland geleek: geen ander gebouw mocht eraan palen. Onder andere zou een van die omringende straten, een brede dan nog wel, op de Botermarkt uitmonden. Een twistappel die indirect iets te maken had met de Schouwburg betrof de aanleg van de straat die geroepen was het (St.-Baafs)plein te verbinden met de Botermarkt. De enen waren gewonnen voor een rechtlijnige, de anderen voor een boogvormige

De St.-Jansstraat vóór 1890. (De tramlijn kwam veel later tot stand). Op de plaats ingenomen door het 5 traveeën tellende huis rechts van de Lakenhalle bevond zich eertijds de achtergevel van de St.-Jorisdgilde. Op de voorgrond rechts het begin van "Marjolystraat"; links het "Café Billard" de hoek vormend van de "Catalognestraat" en de Korte Ridderstraat. Let op de vorm van de straatlantaarn en de verlichte bol van het café. (Copyright A.C.L. 3804 A)

verkeersweg. Enzoverder.

Zal er ja of neen aan de gevel van het Stadhuis, kant Pouillemarkt (zie cirkeltje 3 op de afb. 2) geknutseld worden ? Met andere woorden zullen de Pouillemarkt en het driehoekig huizenblok aan de markt gelegen door het Stadhuis ingepalmd worden ? Ook nu staan de meningen diametraal tegenover elkaar.

Zoals het in een dergelijk geval de lofwaardige gewoonte is laat men niet na wat oude koeien uit de sloot te halen. Inderdaad is het geen gloednieuw liedje dat ten gehore gebracht wordt. In 1883 was er namelijk reeds sprake geweest de gevels van de Armenkamer en van het nevenliggend gebouw een renaissance kleedje aan te trekken. De bedoeling was namelijk de breedste van de twee bestaande renaissance gevels onaangeroerd te laten maar de minder brede in te lijven bij op te trekken nieuwe gevel.

Een jaar of twee nadien raketten men de gevel-affaire nog maar eens op. Ditmaal waren het enkele kulturele verenigingen waaronder de Snel-laertskring, het Van Crombrugghes Genootschap en een groep leerlingen van de St.-Lucas-school die hun stem lieten horen en voorstelden om niet alleen de Pouillemarkt-gevel maar alle gevels van het Stadhuis op zijn laat-gotisch uit te dossen. Dat wil zeggen volgens de oorspronkelijke plannen Keldermans en De Waghemakere. Is het nodig te onderstrepen dat van al die vrome wensen niemendal in huis kwam ? U weet het wel : de Poeljemarkt zal pas in sept.-okt. van 1960 door het Burg. Braunplein opgeslorpt worden nadat de stenen driehoek tot tegen het straatniveau weggekapt werd.

Wie A zegt moet ook B zeggen. Wie het heeft over het Stadhuis moet het ook hebben over de Stadhuissteeg, dat op een puinhoop lijkend straatje dat we evengoed Putstege, Pitstege, Pitsteke, Pistege zouden mogen noemen (zie cijfertje 4 op de afb. 2)

Ook reeds in 1883 was de lust groot geweest om de steeg omtrent de helft van haar breedte af te nemen om de gevel van het Stadhuis met zoveel voet naar voren te schuiven : de zijgevel van de Conciërgerie volgens het laat-gotisch recept, de rest de zijgevel van de Armenkamer inbegrepen volgens het neo-rennaissance recept.

We zagen het reeds : het project 1896 handhaafde een gelijkaardige verbouwing. Was het te verwonderen dat nieuwe problemen van achter het hoekje kwamen loeren ? Hoe kon de smalle steeg in hemelsnaam verbreed worden zonder de overkant ervan met hamer, koevoet en houweel in gruzelementen te verpulveren ?

“Uitgesloten” zegde de Commissie, “aan de geklasseerde” FONTEYNE (sic) wordt niet geraakt. Steek die bredere Putstege maar voor immer uit uw hoofd.”

De "Catalognestraat" vóór 1890. Op de voorgrond links, tussen de huizen "Bureau de Change" en "Marché aux Grains" bevindt zich een zij-ingang van de kerk. Onderaan rechts het voormalig Metselaarshuis (het huis met het bordes voor de gevel). In 1852 werd de oorspronkelijke gevel van 1527 onmeedogend verwoest. Dank zij bewaarde afbeeldingen van het gildehuis gelukte men er in 1912 in de gevel te herbouwen aan de Graslei. Op de achtergrond de beruchte St.-Jansstraat. (Foto J. van Waesberghe, Copyright A.C.L. 25985 B.)

“Wel doodjammer” opperde een goedmenende maar utopische lezer, “ ’t was nochtans het moment om de nu straat geworden steeg via de al niet minder breder geworden Werregarenstraat dwarsdoor het tegenoverstaande huizenblok de Vrijdagsmarkt te bereiken.” Enzoverder ! Willen of niet moeten we ook het in de lucht hangend Nieuw Conservatorium een welwillende blik gunnen.

Op 2 juni werden de plannen van het gebouw (zie cirkeltje 5 op de afb. 2) aan de Gemeenteraad ter bespreking aangeboden. En vanzelfsprekend ter goedkeuring. Hoe die bespreking uiteindelijk verliep en wat men ermee bereikte zijn vragen die op geen antwoord zaten te wachten. Op 28 febr. 1897 zal de Bien Public wel voor een antwoord zorgen, want het blad weet zijn lezers te verzekeren dat van de bouw van het ding niets in huis zal komen. Onder meer weet het mee te delen dat die onderwijsinrichting “provisoirement” zal ondergebracht worden in de Grote Sikkel aan de Hoogpoort, het middeleeuws steen dat achtereenvolgens onderdak verleende aan de monniken van de Abdij van Eename; aan de loge Les vrais Amis na de Fr. Rev.); aan de zetel van het Vlaamsch Genootschap; aan de vereniging De Taal is Gansch Het Volk; aan het Van Crombrugge's Genootschap; aan de loge La Liberté. De Zwarte Moor zou gebruikt worden als woning voor de directeur van de inrichting. Na voltooiing van het Nieuw Conservatorium, voorspelt de krant ten slotte, kan de school Voldersstraat de aldus vrij gekomen Sikkel innemen.

Het begin van de verwachting of het einde van een schone droom had plaats op 23 november van het inderdaad goed gevulde jaar 1896. Op die gedenkwaardige dag keurde de Gemeenteraad - eindelijk - met algemeenschap van stemmen het onteigeningsplan en het tracé van de nieuwe aflijningen goed. In hoeverre dit historisch gebeuren in verband te brengen is met het bezoek dat koning Leopold II een paar dagen voordien aan het rond het Belfort gelegen stuk Oud Gent gebracht had, kan ik niet zeggen. Vergezeld van verschillende ministers doorwandelde hij uitzonderlijk geïnteresseerd al die stokoude ten dode opgeschreven straatjes. Wat al die beloofde vernieuwingen betreft stak hij zijn algehele instemming niet onder stoelen of banken en spaarde hij niet de lofuitingen aan het adres van al degenen die de projecten hadden helpen verwezenlijken. Waarbij de Indépendance luxembourgeoise aanmerkte : “Ce travail grandiose est donc assuré. Les artistes et archéologues du monde entier pourront dans quelque temps se rendre en pèlerinage à Gand pour y admirer les plux beaux spécimens de l'art architectural flamand, militaire, civil et religieux du moyen-âge.” Ware het enthousiasme van de Indépendance maar beloond geweest !

De geboorte van het St.-Baafsplein. Zonder commentaar.

Hier eindigt het eerste en minst belangrijke hoofdstuk van mijn verhaal. Wie het tweede, dus het voornaamste, wil lezen raad ik met aandrang aan een plaatsje te gaan bemachtigen op een in de schaduw van J.F. Willems jonge dame neergezette bank... of zich aan de voet van de oude maar valse Roeland te gaan posteren. Dan zal hij (of zij) met zijn (of haar) eigen ogen kunnen nagaan wat er van de in 1896 beloofde wonderheden uiteindelijk terecht gekomen is. Of liever niet terecht gekomen.

M. VAN WESEMAEL

NOTEN

- (1) Bij K.B. van 30 maart 1841 werd de toestemming verleend tot de verbreding van het Lammerstraatje. De bouw van de brug die geroepen was de verbinding van het Station en de St.-Pieterswijk tot stand te brengen, werd toevertrouwd aan de Luikse ingenieur *Charles Marcellis*. Volledig in gietijzer gebouwd kwam

het kunstwerk gereed in sept. 1844. Naar de familienaam van de constructeur noemde men de brug van meet af aan Marcellisbrug. Naar het gebezigd materiaal *IJzeren Brug*. Deze nu niet meer passende naam ligt evenwel nog steeds op de lippen van menig vergrijsde Gentenaar.

Aldus kwam één metalen brug de 28 houten en de 42 stenen bruggen vervoegen. De IJzeren Brug hield het uit tot 1864. Ze werd vervangen door een (eerste) stenen.

- (2) Een tichel van 60 cm zijde bracht de volgende boodschap : *De laatste steen der plaets door Gent aen Artevelde toegekend*. De rest wordt in het Frans voortverteld : *Pavement de la place Artevelde achevé le XX janvier MDCCCXLVI*.
- (3) Toen ruim 10 jaar geleden grondwerken uitgevoerd werden in verband met de aanleg van de oprit van de E3 ging men op twee plaatsen over tot het doorboren van de gemetselde overwelling van het Oud Scheldeken. Een opening werd gemaakt aan de rand van de G. Callierlaan; een tweede een 15tal m verder, ongeveer op de hoogte van de Crevelstraat. Wat men met het maken van die openingen op het oog had heb ik niet kunnen snappen. Als men verwachtte op een nog bruikbare riolering te botsen kwam men van een kale reis thuis. Want noch water noch slijk waren er in de tunnel te bekennen maar wel een steenharde klomp materie die bijna tot tegen de zoldering reikte. Met man en macht poogde de ene ploeg werkvolk na de andere om een weg te banen door die weerbarstige massa zwartigheid. Allemaal verloren moeite. Uiteindelijk zag men zich verplicht beroep te doen op een - naar mij verzekerd werd - extra gespecialiseerde Brusselse firma die er dank zij de aanwending van zwaar materiaal de bodem van de sedert de aanleg van de spoorweg opgedoekte rivier te ontbloten. Ik vermoed dat men het daarbij gelaten heeft. In ieder geval werden de gemaakte gaten met grote platte stenen afgedekt.
- (4) Ferdinand vander Haeghen. Gent 1830 - Gent 22.01.13.
Iemand die een plaats verdient in de Galerij der grote Gentenaars. Nog gewoon bibliothecaris zijnde van de Universiteitsbibliotheek vergastte hij de intellectuele wereld op een inventaris der sedert de uitvinding van de boekdrukkunst te Gent gedrukte boeken en andere drukwerken. Een lijst die 7 dikke delen vullen (1856-1869) en door iedere belangstellende overbekend is en nog steeds gebruikt wordt : *Bibliographie gantoise / Recherches sur la Vie et les Travaux des Imprimeurs de Gand*. Vanzelfsprekend is het monumentaal werk (van 1869 tot 1879 !) fameus onvolledig geworden. Om voor de hand liggende (financiële) redenen is de uitgave van een lijvig, door menigeen begeerd bijvoegsel niet voor morgen, zelfs niet voor overmorgen.
In het zelfde jaar 1869 werd hij benoemd tot hoofdbibliothecaris, een ambt dat hij gedurende 42 jaar vervulde (tot zijn 81ste levensjaar). Wijlen Prof. Dr. R. Apers getuigt in zijn "Schets eener geschiedenis der Universiteit van Gent" : Vander Haeghen maakte van de Bibliotheek de tweede Bibliotheek van het land (de eerste de Koninklijke Bibl. zijnde. Een gelijkkluidende loftuiging lezen we op de herdenkingsplaat die op een der gevels van de toenmalige Bibl. aangebracht werd (nu Stadsbibliotheek).
- (5) Tekenaar-schilder-etscher-schetser-lithograaf-aquarellist Armand Heims (1856-1938) hoef ik u niet voor te stellen. Er was geen tak van de grafiek aan te wijzen of Heims toonde er zich een meester in. Hij achtte zich niet te min om zijn naam onder geleghedrukkwerkjes te zetten. Bovendien hanteerde hij

schrijven even gezwind als de naald, het penseel, het potlood. Het Museum voor Volkskunde bezit een merkwaardige verzameling werken van zijn hand.

(6) Zie bijlage.

(7) Het was krachtens die vrijheidsbrief dat Gent het recht verwierf zijn grondgebied en de poorters hun huizen te versterken.

BIJLAGE

Het kan nauwelijks anders of de alles behalve fiere Arteveldezoon heeft zich laten inspireren door degenen die een kleine dertig jaar voordien het Belfort een lot beschoren hadden dat we zelfs het onooglijkste bouwsel niet zouden durven of willen toewensen.

In de gemeenteraadszitting van 4 oktober 1869 was er - ik veronderstel voor de eerste keer in de geschiedenis - sprake van een mogelijke verbreding van de Sint-Jansstraat. (Ja, ja, toen reeds !)

Het gemeenteraadslid De Coster herinnerde aan de commissievergadering waarop de verbreding te berde gebracht was : het straatje zou een breedte krijgen van 9m, misschien wel van 12.

De achtbare heer Guequier merkte op dat die verbreding het slopen van een zeker aantal huizen noodzakelijk zou maken. Wat niet opging, meende de man, aangezien voor dat werk... geen kredieten voorzien waren.

Van die inderdaad steekhoudende, dus intelligente, opmerking maakte een van zijn collega's een dankbaar gebruik om ZIJN "persoonlijke" visie over het geval wereldkundig te maken.

Luister in welke toonaard beide vertegenwoordigers van het volk hun eensluidend duet ten gehore brachten. We wachten ons angstvallig der heren proza te vertalen : zo gevat en zo pittig zijn hun betogen dat het doodzonde ware die een ander kleedje aan te trekken.

De heer Guequier : Je trouve absurde l'élargissement de la rue à 9 m seulement, mais d'un autre côté je trouve mauvais l'élargissement à 12 m parce que l'état de nos finances ne nous permet pas une telle dépense. Ensuite, Messieurs, pourquoi élargit-on ? Pour avoir un passage à côté d'une TOUR QUI TOMBE EN RUINE. Die onbezonnen en voor een bewindsman onwaardige taal neemt de meerderheid niet. Ook het College niet dat bij monde van de heer burgemeester, K. de Kerchove, heftig protesteert. Het enige dat de spreker te zijner verdediging kan inbrengen is slechts een mager beestje : Nous n'osons pas le dire mais c'est comme cela.

Zijn vriend en partijgenoot, de heer De Coster voornoemd, durft dat wel.

De heer De Coster : Moi, j'ose le dire et si cela ne dépendait que de ma volonté, JE FERAIS ABBATRE CETTE FAMEUSE TOUR qui ne mérite pas d'être conservée au point de vue l'art.

De heer Guequier : On a discuté dans le conseil et cela bien avant nous le point de savoir si oui ou non IL FALLAIT ABBATRE CETTE TOUR;

De heer Burgemeester : Il n'y a eu qu'une voix en faveur de cette proposition.

De heer Guequier : La voix de Jacquemyns ! Nous voudrions tous, j'en suis persuadé qu'un beau jour LA TOUR TOMBE SANS FAIRE DE MAL A PERSONNE. Ook die onzinnige uitlating vindt de vergadering al te gortig zodat de heer burgemeester zich verplicht ziet de achtbare spreker tot de orde te roepen. Deze schijnt warempel op zijn praatstoel te zitten want...

De heer Guequier : La tour du Beffroi pouvait avoir une nécessité dans le temps, mais aujourd'hui ELLE N'A PLUS LA RAISON D'ETRE. Je crois que nous ne devons pas sans nécessité conserver à Gand cette VIELLE BICOQUE qui sera une source continue de frais pour la ville qui (het Belfort, niet de stad) n'a plus aucun caractère de beauté et qui n'a plus rien de primitif depuis qu'on y a placé cette espèce de calorifère en guise de toiture.

De voortvarende, malafide heer Guequier mocht nog zo'n overschot van gelijk gehad hebben als hij betoogde dat uit het oogpunt van de kunstgeschiedenis het Belfort geen schoolvoorbeeld was esthetica en stijleigenaardigheid. Inderdaad stond een banale ijzeren kap als een tang op een varken op een lompe maar onbetwistbaar authentieke brok gotisch bouwwerk. Inderdaad was de op 26 oktober 1853 voltooid 260000 kg wegende torenspits van meet af aan een doorn in het oog van al degenen die, of ze kunstenaars, schrijvers, academici of doodgewone lui waren, de "zotskap" zoals de Vlaamse jurist-dichter-journalist-historicus-uitgever Julius Vuylsteke de inmiddels aan het roesten gaande massa ijzer zeer oneerbiedig betitelde. Natuurlijk geen reden om het kind met het badwater weg te gooien zoals zijn Franssprekende tegenstanders aanraadde te doen. Mocht u nemen dat men na het beslechten van het betreurenswaardig incident een kruisje gezet heeft over het geval, dan gooit u de bal lelijk mis. Want precies anderhalf jaar na het zoëven gerapporteerd voorval maakte de ons reeds goed bekende heer De Coster zich niet weinig belachelijk toen hij het nodig achtte de oude blijkbaar niet verdronken koe uit de sloot te halen.

Op 12 april 1871 vergaderden de verenigde commissies van Openbare Werken en Financiën om een voorstel van het College te bespreken behelzende het toekennen van de nodige kredieten inzake de uitvoering van buitengewone werken. Van de voorgestelde 171000 F zouden 25000 F gebruikt worden voor herstellingen aan het Belfort uit te voeren. De heer De Coster willende bewijzen wat voor een paardegeheugen hij bezat zou eens uit de doeken doen hoe hij het Belfort onder handen zou nemen.

De heer De Coster : Je voterai les 4 premiers crédits demandés (met name 4 op de 69) mais je ne voterai pas celui de 25000 F demandé pour l'achèvement des travaux de restauration au Beffroi. J'ai voté les crédits demandés antérieurement (1869) et j'ai exposé alors l'avis que le Beffroi N'ETAIT EN VERITE PAS UN MONUMENT, que le Beffroi ne vous rappelait pas précisément les époques les plus glorieuses de l'histoire de la Flandre.

Daarmee was de kous voor goed af, doch dank zij de manhaftige houding en kranige taal van dezelfde Julius Vuylsteke.

BIBLIOGRAFIE

Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het Cultuurbezit in België. Architectuur. Deel 4 na. Stad Gent, 1976.

Clemtre (Clem. Trefois), Het Belfort ontsnapte in 1869 aan de slopershamer, Het Volk, 04 11 52

V. Fris, De historische Persoonsnamen der Straten van Gent.

V. Fris, Les Accroissements et les Transformations de la Superficie bâtie de Gand au XIXe siècle, in Bull. Gesch. en Oudhk., 1920

K. Kluyskens, Gent en zijn Burgemeesters, De Gentenaar, april-mei-juni '66
Stad Gent, Werken aan het Belfort, 1979

M. Steels, *Gent in 18..*, in *Ghendtsche Tydinghen*, 1975, ...
Eigentijdse Kranteartikelen
Fr. van Tyghem : *Het Stadhuis van Gent*; Brussel; 1978
Gemeenteblad

BEELDHOUWER LEON SARTEEL HERDACHT

Van 2 tot 14 september jl. ging in de Galerie Vyncke-Van Eyck een retrospectieve tentoonstelling door gewijd aan een van de knapste Gentse beeldhouwers.

Op 31 augustus had de BRT in zijn televisieprogramma "Zomeragenda" reeds een 40-tal beeldhouwwerken van deze kunstenaar laten zien. Het was een gelukkig idee eens opnieuw de aandacht te vestigen op de figuur van Leon Sarteel. Wij vermoeden dat heel wat mensen Sarteel pas zullen ontdekt hebben op deze retrospectieve.

Het is immers al 37 jaar geleden dat hij overleed en het is dus in zekere zin normaal dat de naam Sarteel weinig of niets zegt aan de huidige generatie.

Er wordt bijna nog dagelijks geschreven over overleden Vlaamse kunstenaars en wanneer men dat allemaal leest, dan krijgt men toch de indruk dat Leon Sarteel een man is die sterk onderschat wordt. Anderen, veel minder begaafd dan hij, zijn nu nog beter bekend. Sarteel was misschien te nederig, misschien een te beschaafd artiest om veel lucht te verplaatsen en om zichzelf te verkopen.

Wat er ook van zij, voor mensen met een beetje kunstgevoel zal hij een van onze grootste beeldhouwers blijven.

Leon Sarteel werd geboren te Gent op 2 oktober 1882 als zoon van een meester-kleermaker. Hij was de 3e uit een gezin van 6 kinderen. Kunst was voor hem geen late roeping, het zat er van jongsaf in en reeds als 12-jarige vinden wij hem in beeldhouwersateliers waar hij de techniek van het houtsnijden leert. Hij werkte een tijdje in het atelier van Aloïs de Beule waar hij al spoedig opgemerkt wordt. Talent is heel goed, maar een basisopleiding kan toch nooit kwaad. Leon woont naast het St.-Lucas-Instituut en het is dus heel normaal dat hij daar belandt en er 3 jaar zal studeren. Hij zet dan zijn studies verder aan onze Academie voor Schone Kunsten waar hij o.m. Jan Delvin en Jules Van Biesbroeck Vader als leraars heeft.

Na schitterende studies behaalt hij er de Zesjaarlijkse Prijs "Laureaat van de Beeldhouwkunde" : 3000 fr. te verdelen over 3 jaar.

Dit voor die tijd zeer aanzienlijk bedrag zal hem toelaten zich geduren-